

8. Максимчук Н.Н. Количественные градации уменьшения - увеличения в системе имени: Автореф. дис.... канд. филол. наук. - К.: 1972. - 24 с.
9. Категория количества в современных европейских языках / В.В. Акуленко, С.А. Швачко, Е.И. Бекреева и др. - К.: Наукова думка, 1990. - 284 с.
10. Чеспокова Л.Д. Категория количества и синтаксические структуры // *Вопр. языкозн.* - 1981, N 2, с. 44-52.
11. Качура О.В. Ступенювана ознака предмета в семантико-функціональному аспекті // *Мовознавство.* - 1991, N 1, с. 38-42.
12. Мусієнко В.П. Функціонально-семантична категорія міри в російській мові // *Мовознавство.* - 1991, N 2, с. 43-48.
13. Жаботинская С.А. Когнитивные и номинативные аспекты класса числительных / На материале современного английского языка. - М.: ИЯ РАН, 1992. - 216 с.

Надійшла до редколегії 7 грудня 1995 р.

УДК 875

ДАВНЬОГРЕЦЬКА ЕЛЕГІЯ (ІЗ ІСТОРІЇ ЖАНРУ)

Ткаченко О.Г., ст. викладач

Вузівськими і шкільними програмами з світової літератури передбачено вивчення античної літератури, яка, безперечно, найменш відома сучасному читачеві. Для вчителя середньої школи складність полягає ще в тому, що немає популярних підручників, якими можна було б користуватися учням. Ось чому ми вважаємо корисним висвітлення певних вузлових тем, пов'язаних з творчістю античних письменників або розвитком літературних жанрів. Одному з найбільш "живучих" і цікавих жанрів поезії – елегії – присвячена ця стаття.

Елегія – ліричний вірш, сповнений почуття смутку, журби, сумних роздумів і меланхолії, один з найдавніших і найпоширеніших ліричних жанрів літератури, коріння якого сягає глибокої давнини. Виникла елегія у Греції (Іонії) у VII ст. до н.е. як плач, скорбота, похоронне голосіння в певній віршовій формі, так званому елегійному двовірші – поєднанні гекзаметра з пентаметром. Проте вже в найдавнішу епоху грецької літератури відбувається переосмислення жанру: її розглядають як пісню різноманітного змісту, але обов'язково у відомій метричній формі, тобто написану елегійним двовіршем і не обов'язково з відтінком суму. Давньогрецька елегія і за віршовою формою (гекзаметр в поєднанні з пентаметром), і тематикою, і використанням роздумів, повчань, закликів, притаманних епічним творам, і наявністю стилістичних елементів була дуже близькою до епосу.

Творцями давньогрецької елегії були Каллін, Тіртей, Феогнід, Архілох, Солон, Ксенофан, Мімнерм та інші поети.

Найдавніша елегія, що дійшла до нас, – твір Калліна Ефеського (VI ст. до н. е.). Це пристрасний заклик до співвітчизників на захист батьківщини від ворога. Патріотичні ідеї стають головними і в елегіях напівлегендарного поета Тіртея (VII - VI ст. до н.е.). Оспівуючи мужність спартанців, поет закликав до масового героїзму в ім'я батьківщини, бо від її добробуту залежить свобода і щастя всього народу:

Гарно для чесного мужа віддати життя за вітчизну,

Смертю полігши в бою, в лавах передніх бійців.

А вже найгірше, як, місто покинувши й ниви родючі,

З рідного краю втекти, в жебрах проводити вік.

Переклад А.Цісика [1].

Патріотичні елегії Тіртея мали агітаційний характер, виконувалися в походах спартанськими воїнами, користувалися популярністю і за межами Спарти:

Воїни, непереможного в битві Геракла нащадки!

Мужніми будьте: ще Зевс не одвернувся від вас.

Юрб не лякайтесь ворожих і страху ніколи не знайте,

Щит свій у перших рядах кожен міцніше тримай.

Переклад Г.Кочура [2].

Як свідчить легенда, вони відіграли вирішальну роль у перемозі спартанців [3].

Політично-дидактичний характер мали елегії Феогніда (друга половина VI ст. до н.е.), в яких яскраво відбивається боротьба між аристократами та демократами. Цим віршам притаманне почуття розчарування, суму і страху перед новим ладом. Звертаючись з моралістичними напучуваннями до свого молодого друга Кірне, поет оспівує розум, родову звичаю, радить шанувати богів, своїх предків:

Правду говорять, мій Кірне: найкраще в людині — то розум,

А недоумство людське справді найгірше за все.

Будь же розумним, ні почестей жодних, ні слави, ні грошей

Шляхом ганебним собі ти не старайся здобути.

Добре затям: не спілкуйся ніколи з поганими, Кірне,

Будь в товаристві завжди лиш благородних людей.

Серед таких і спрагу вгамуй, і голод.

Переклад А.Цісика [4].

Елегіям Архілоха (середина VII ст. до н.е.) притаманна чітко виражена дидактична спрямованість. Поет бере на себе сміливість бути наставником і натхненником співвітчизників. Саме в елегіях Архілоха вперше з'являється суб'єктивний елемент, інколи іронічний відтінок. Оспівуючи власні почуття і переживання, він узагальнює їх в закликах до міцності духу, розумного відношення до навколишнього світу, подає зразки поведінки. Архілох був сучасником Калліна і Тіртея, його елегії часом нагадують мужній характер віршів цих великих ліриків. Проте "греки цінували Архілоха, перш за все, не як елегіка, а як творця нового вірша і нової поезії" [5]. Його називають "батьком грецької сатири".

Творцем суспільно-політичних елегій у Давній Греції вважається політичний діяч і поет Солон (VII-VI ст. до н.е.). Людина і суспільство, відповідальність громадянина перед суспільством — проблема, яка стала центральною в афінських трагедіях V ст. до н.е., вперше широко зазвучала в елегіях Солона:

Не звинувачуйте марно богів: не вони завдали вам

Горя: картайте себе, власну нікчемність кленіть.

Ви ж над собою тиранів наставили й бережете їх,

От і ганебне ярмо нині над вами тяжить.

Кожен із вас, коли сам по собі, — то мов лис хитроумний,

Разом усі ви — ніщо, тупоголова юрба.

Переклад А.Содомори [6].

Особливою популярністю серед сучасників користувалася "Саламінська елегія":

Душа моя велить мені звістити

Афінцям, що всіх бід отих зазнали

За те, що в них законність не гостить,
Що правом, обов'язком згордували.
Де почуття законності панує,
Там згода всіх, гармонія і лад;
Воно злі вчинки злих людей гальмує,
Зм'ягча вельмож жорстокість і княжат.

Переклад І. Франка [7].

Елегії Солона різняться спокійно-умовляльним тоном з переходом подекуди до стриманого з відтінком гнівної погрози.

В давньогрецькій літературі мала місце і філософська елегія, зразки якої ми знаходимо в творчості поета і філософа, представника елейської філософії Ксенофана (VI - VII ст. до н.е.), він ототожнював бога з природою і засуджував людиноподібні уявлення про нього.

І нарешті, творцем любовної елегії, елегії в сучасному її розумінні був Мімнерм (VI ст. до н.е.), який вперше використав цей жанр для вираження інтимних почуттів. Його елегіям притаманне власне звучання: повільний хід розповіді, пересипаний інтимними деталями, наявність авторського "Я" і його відношення до того, про що йде мова, — все це свідчило про відхід автора від широковживаної епічної форми викладу. Свою збірку елегій поет назвав ім'ям коханої — "Нанно". Життя — це здатність кохати й бути коханим:

Гасне життя, гасне радість, коли золота Афродіта
Кине нас. Краще сконать, як перестане манить
Тайне кохання і ліжка принади, й дарунки солодкі.
Цвітом розкішним цвіте тільки життя молоде
І в чоловіка, й у жінки.

Переклад Г. Кочура [8].

Елегії Мімнерма спонукали до розвитку і поширення теми кохання в елегіях александрійської епохи в грецькій літературі й пізніше в римській.

Александрійська епоха дала грецькій літературі два різновиди елегій. Це великі розповідні міфологічні, в яких ліричні відступи зовсім відсутні або ж виступають як фон при поетичній обробці любовних міфів. Це так звана "учена" елегія. Ці елегії науковці відносять до любовно-міфологічних (О. Білецький, Л. Фрізман). І другий різновид - "легка" поезія — коротенькі елегії або епіграми в елегійному розмірі, пронизані особистими почуттями, що передавали стан душі закоханого поета. Александрійська елегія — все ще твір більше ліро-епічний, ніж ліричний. Почуття, які спонукали автора до створення елегійного твору, не пережиті ним, а "задані поетом самому собі" (О. Білецький), не народилися в його душі, а були запрограмовані самим автором, а об'єкт кохання видуманий, або навіяний міфологією чи історією. Саме ці елегії набули поширення і спонукали багато наслідувань, зокрема в римській літературі. "Незважаючи на всю книжність свого патхнення, на вишуканість мови, недостатню реальність осіб, — писав О. Білецький, — вони підготовляють своїми любовними елегіями ґрунт, на якому розвинеться згодом новий жанр античної літератури — любовний роман" [9].

Найбільш відомими творцями елегій цієї доби були поети III ст. до н.е. Філет і Каллімах. Серед елегій Каллімаха особливою популярністю користувався твір "Причини" — чотири книги елегійних оповідань. У сні поет потрапляє в царство муз, які розповідають йому про різні свята, обряди, назви, про заснування міст та об'єктів. Кожна елегія — самостійне оповідання. Це зразок "чистої" міфологічної елегії, яка мала великий вплив

на творчість римських елегіків Катулла, Проперція, Овідія.

Як бачимо, давньогрецька елегія дуже різноманітна: патріотична, політично-дидактична, дидактична, суспільно-політична, філософська, любовно-міфологічна, міфологічна, любовна, або, як її ще називають, еротична. Елегія торкається практично всіх сфер життя. Що ж сприяло такому поширенню елегійного жанру? Існує декілька точок зору. Ми зупинимось на двох, які, на наш погляд, доповнюючи одна одну, дають відповідь на питання. "В міру того, як іонійці Малої Азії, а потім іонійці островів, втрачали первісну свою войовничість і піддавалися східним впливам і власним культурним прагненням покою, розкоші, елегія звертається від державних справ і бойових походів до інтересів приватного й особистого життя", — вважає В. Корш [10]. На думку Л. Фризмана, "широта і різноманітність проблем, явищ, яких торкається елегія, в VII - VI ст. до н.е. обумовлюється, перш за все, нерозвиненістю інших літературних родів" [11]. Отже, у зв'язку зі зміною у суспільно-політичному житті країни і розвитком літературних жанрів у царині елегії поступово залишається кохання і всі ті почуття, що його супроводжують. Про це свідчать елегії александрійської епохи в грецькій літературі, про які вже йшла мова, і пізніше у римській.

SUMMARY

This article is devoted to one of the oldest lyrical literary genres - elegy.

Elegy "the song of sorrowful content" was brought from the ancient Greece in the seventh century B.C.

The author analyses the creation of the famous Greek investigators of elegy such as Kalins, Tirtea, Solona, Mimnerma and others.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Тіртеї. Елегії // Іноземна філологія. - 1975. - N 40. - С. 106.
2. Антична література: Хрестоматія / Упоряд. О. Білецький. - К., 1968. - С. 139-140.
3. Корш В.Ф. История греческой литературы // История всеобщей литературы. - С.-Пб., 1881. - С. 882.
4. Феогнід. Елегії // Іноземна філологія. - 1975. - N 40. - С. 107.
5. Корш В.Ф. История греческой литературы. - С. 883.
6. Золоте руно. Збірка античної поезії / Упоряд. О. Білецький. - К., 1985. - С. 36.
7. Франко І. Повне зібрання творів: У 50 т. - К., 1981. - Т. 9. - С. 135.
8. Антична література: Хрестоматія. - С. 136.
9. Білецький О.І. Антична література // Антична література: Хрестоматія. - К., 1968. - С. 30.
10. Корш В.Ф. История греческой литературы. - С. 883.
11. Фризман Л.Р. Жизнь лирического жанра. - М., 1973. - С. 8.

Надійшла до редколегії 20 листопада 1995 року.

УДК 882

АССОЦИАТИВНЫЙ АНАЛИЗ ЛИРИКИ

Николенко О. Н., доц., Орлова О.В., ст. преп.
(Полтавский пединститут)

Лирика - это особый род литературы, в котором отображаются все движения человеческой души. По выражению Г. Гегеля, если в эпосе "поэту